

Tekenen in de Tijd 186

12-18 februari 2023

Zaterdag 11 februari was Huis van Dominicus medeorganisator van een dag voor mensen actief in de diaconie. Erik Borgman sprak ze toe. Kerkelijke inzet voor menselijke waardigheid en tegen armoede is een licht, dat het verdient op de kandelaar te worden gezet. Het vuur laaide op.

Afgelopen week vond in het kader van het synodale proces dat paus Franciscus voor de Rooms-Katholieke Kerk heeft gestart, in Praag een bijeenkomst plaats van de Europese bisschoppenconferenties. De Tsjechische theoloog Tomáš Halík hield bij de opening een meditatieve inleiding, waarin hij pleitte voor wat hij aanduidde als een nederige en kenotische, dat wil zeggen ontledigde ecclesiologie. Op zijn Hollands: een kerk zonder kapsones. Een dergelijke kerk maakt het volgens Halík mogen naar de wereld te kijken met de ogen van het geloof.

Nu is de tegelijkertijd moedige en nederige kerk waar Halík het over heeft is geen fantasie. Zij bestaat, op tal van plaatsen. Dat is niet altijd heel zichtbaar. Dat hoort bij haar moedige nederigheid, haar ontleding. Wie poeha heeft, valt op en komt in het nieuws. Wie dat niet heeft, dreigt onzichtbaar te blijven. Maar Jezus zelf gezegd dat wij het licht van de wereld zijn en stelt de retorische vraag:

Je steekt een lamp niet aan om haar onder de korenmaat te zetten, maar je zet haar op de kandelaar, en dan schijnt ze voor allen in huis. Laat zo jullie licht schijnen voor de mensen, opdat ze jullie goede werken zien en jullie Vader in de hemel verheerlijken (Matteus 5,15-16).

Zaterdag 11 februari waren er in Hilversum ruim honderd mensen bij elkaar die actief waren in de diaconie binnen de Rooms-Katholieke Kerk. De dag was georganiseerd door het KANS-fonds, de Stichting Actioma, de KRO-NCRV en ons Huis van Dominicus. Ik probeerde de mensen die samengekomen waren duidelijk te maken dat deze woorden van Jezus bij uitstek voor hen bedoeld waren.

Dat dreigen mensen in de kerk nogal eens te vergeten. Ze willen niet opscheppen – terecht – en bovendien is de onverschilligheid en de minachting waarmee kerkelijke activiteiten in hun beleving nogal eens worden bejegend, niet zelfden naar binnengeslagen. Ik had daarom bedacht dat ik drie mensen zou aanvoeren om het belang van het diaconaal werk duidelijk te maken, onder het motto: Nu hoor je het ook eens van een ander.

Ik begon met Jonathan Sacks (1848-2020), die van 1991 en 2013 opperrabijn was van de Verenigde Hebreeuwse Congregatie van het Britse Gemenebest. Sacks is een belangrijke publieke intellectueel. Een recent in het Nederlands vertaald boek van zijn hand heeft als titel *Moraal* en begint als volgt:

Een vrije samenleving is een morele prestatie. Deze waarheid is de afgelopen vijftig jaar in het Westen vergeten of ontkend. Dat is de reden waarom de liberale democratie vandaag de dag in gevaar is.

Om maatschappelijke vrijheid in stand te houden is het volgens Sacks nodig dat burgers niet alleen betrokken zijn op hun eigen welzijn, maar zich ook richten op het welzijn van anderen, dat zij zich actief inzetten voor rechtvaardigheid en compassie hebben met anderen. Hiermee maakt Sacks duidelijk dat groepen die zich met compassie voor rechtvaardigheid en menswaardigheid van anderen inzetten, geen reliek zijn uit het verleden, maar van bij uitstek belang zijn voor de toekomst.

Als tweede getuige voerde ik de Oekraïense schrijfster Oksana Zamboezjko aan. Zij reisde op 23 februari 2022 naar Polen voor de presentatie van de vertaling van een boek van haar. De volgende dag zou zij terugreizen. Op 24 februari werd zij echter 's morgens vroeg in haar hotelkamer wakker gebeld: Russische troepen waren haar land binnengevallen en Kiev werd beschoten. Zij kon niet terug en werd tegen wil en dank een veelgevraagd commentator van de situatie in Oekraïne en de verhouding met Rusland. Zij heeft haar visie daarop uitgeschreven in een boek met de ironische titel *Mijn langste boektournee*. Daarin schrijft zij:

Zij die plannen smeden om andere landen te onderwerpen en onschuldige burgers te vermoorden, zullen altijd handelen op basis van een psychologische projectie: zij richten zich op eigenschappen van de tegenstander die zij zelf kennen en begrijpen (egoïsme, hebzucht, afgunst, gulzigheid, eerzucht). [Ze weten zich echter] geen raad, tasten in het duister wanneer ze met het andere uiteinde van het waardenmotivatiespectrum in aanraking komen: empathie, solidariteit, wederzijds respect, naastenhulp, zelfopoffering. Kortom, precies de gevoelens die nodig zijn om een gezichtloze mensenmassa tot een gemeenschap te vormen.

Degenen die proberen het goede te doen zijn geen naïeve idealisten, maar maken het mogelijk een samenleving op te bouwen waarin iedereen recht en mogelijkheden van bestaan heeft.

Als derde getuige riep ik de Nederlandse historicus Hans Goedkoop op. Hij hield afgelopen jaar de 4 mei-lezing. Daarin zei hij, met een verwijzing naar de Russische invasie in Oekraïne:

Een grootmacht valt een buurland aan, gewoon in ons Europa. Het geweld treft burgers. Er dreigt een ontrecting van miljoenen. Generaties lang hoopten we daarvan weg te drijven naar een nieuwe toekomst, nooit meer, maar we vallen door de tijd, het lijkt wel 1939, en nu komt het op ons aan – op ons kompas voor goed en kwaad.

Het nemen van initiatieven die verder gaan dan wat wettelijk is voorgeschreven, is essentieel.

Diaconale organisaties maken het belang van moraal, van inzet voor anderen en van het nemen van verantwoordelijkheid zichtbaar. Zo wordt duidelijk dat Jezus gelijk heeft: wij kunnen voor elkaar het licht van de wereld zijn.

Het was ontroerend– ik heb er geen ander woord voor – om te zien hoe mensen bij elkaar inspiratie wisten te wekken en te versterken, in workshops elkaar met vuur vertelden hoe zij te werk gingen en waarom. De bijeenkomst eindigde zaterdag met een ingetogen en sobere, maar ook feestelijke viering. Er zijn veel en grote problemen, dicht bij en ver weg. Maar we hadden elkaar duidelijk gemaakt dat we er niet alleen voor staan. Gods Geest houdt ons via elkaar staande, geeft zo hoop en wijst een weg vooruit.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus te Utrecht

Jonathan Sacks, *Moraal: Waarom wij haar nodig hebben en hoe wij haar kunnen vinden*, Utrecht: KokBoekencentrum 2022.

Oksana Zamboezjko, *Mijn langste boektournee*, Amsterdam: Cossee 2022,

Hans Goedkoop, 'Wat niet mag' 4 mei-voordracht 2022,
<https://www.4en5mei.nl/archieven/inspiratie/wat-niet-mag>.

Op de bijeenkomst in Hilversum werd een boekje gepresenteerd met een selectie van bewerkte Tekenen in de Tijd-columns: Erik Borgman, *Om te dienen, niet om gediend te worden: Zeven keer zeven teksten om gelovig op te laden*, Baarn: Adveniat 2023. Te bestellen <https://adveniat.nl/product/om-te-dienen/>